

концептуальної картини мира акцентуованої мовної особистості та лінгвокогнітивним параметрам її індивідуальної об'єктивізації в комунікативному процесі. Дослідження виконано на матеріалі англійських діалогів телесеріалу «Nashville». Серед сучасних когнітологічних студій питання картини мира та мовної особистості є достатньо популярним. Особливий інтерес представляє акцентуована мовна особистість, на дослідження якої направлена представлена стаття. Дано визначення таким фундаментальним поняттям, як картина мира, концепт та концептосфера, конкретизовано їх роль в структурі мовної особистості. Розглянуто концептосистему головної героїні телесеріалу «Nashville». Встановлено широку концептуалізацію ряду когнітивних конструктів (FAMILY, TRUST, MARRIAGE, LOYALTY, MUSIC, SUCCESS), що свідчить про специфічність концептуальної картини мира героїні.

Ключові слова: картина мира, концепт, концептосфера, концептуальна картина мира, мовна картина мира, акцентуована мовна особистість.

Andreeva Iryna, Latushkina Kateryna. The Lingvokognitive Parameters of the Actualization of the Accentuated Linguistic Personality (Based on the Television Series “Nashville”). The article is dedicated to the problem of the conceptual worldview and the lingval and cognitive parameters of its individual objectivization in the process of communication. The object of the research includes the key concepts as the units of the conceptual worldview of the accentuated linguistic personality. The subject of the analysis is represented by the peculiarities of the verbalization of the cognitive constructs in the communication practice of the chosen heroine. The research has been done based on the English dialogues of the television series “Nashville”. Among the modern cognitologic studies the question of the worldview and linguistic personality is quite popular. An accentuated linguistic personality is of a special interest, which has determined the vector of our studies. In the theoretical part of the article the definition is given to such fundamental terms as worldview, concept and sphere of concepts. Their role in the structure of the linguistic personality is clarified. The practical part of the article deals with the system of concepts of the main heroine of the television series “Nashville”. As a result of our analysis of the communication practice of the chosen heroine, the following conclusion was drawn: a number of cognitive constructs (FAMILY, TRUST, MARRIAGE, LOYALTY, MUSIC та SUCCESS) is widely conceptualized. This, in its turn, shows the specificity of the conceptual worldview of the heroine.

Key words: worldview, concept, sphere of concepts, conceptual worldview, linguistic picture of the world, accentuated linguistic personality.

УДК 811.111' 367. 623' 37

Світлана Баланюк

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗНАЧЕННЯ «ОСОБЛИВИЙ» НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОГО ПРИКМЕТНИКА *SUPER*

Розглянуто функціональні характеристики сем типового представника узагальненої оцінки – англійського прикметника *super*. Увагу сконцентровано на способах їхньої реалізації, зважаючи на результати лексикографічних та етимологічних даних і висновки попередніх спостережень над синтагматичними зв'язками. Семи слова спочатку було визначено за вибраним алгоритмом дослідження на основі інформації, представленої в тлумачних словниках англійської мови, і надалі проаналізовано закономірності їх використання у типових актуалізаційних умовах. Матеріалом для дослідження слугували тексти різних жанрів сучасної англійської літератури. Встановлено, що, будучи периферійним у складі лексико-семантичної групи англійських прикметників зі значенням «особливий», *super*, як правило, вживається для вираження узагальненої позитивної оцінки у ситуаціях захоплення. Крім того, негативний характер оцінки передається через окрему сему *haughty*. Типова особливість *super* – здатність підсилювати оцінку, реалізуючись і в ад'єктивній, і в адвербіальній формах. Усі чотири словоформи цього прикметника можна класифікувати як особливий виду спільнокоренових синонімів, близьких за значенням. Їм властиво виражати якості «більшої сили» і «додаткові» цінності в оцінці різного роду предметів, людей, ситуацій, явищ і т. п. Результати аналізу засвідчили переважаючу тенденцію експлікувати сему *powerful or great* для всіх форм цієї лексеми в більшості випадків функціонування слова.

Ключові слова: семи, етимологічні дані, внутрішня структура значення, актуалізація сем, однокоренові синоніми, градація значень.

Постановка наукової проблеми та її значення. Установлення необхідних чинників, які визначають особливості семантичної структури номінативних одиниць, зв'язку їхніх значень із особливостями вживання в комунікативному процесі, з характером узуальної семантичної комбінаторики тощо – важливе питання лінгвістики. Значення цього дослідження полягає у можливості виявлення загальних тенденцій розвитку мови за принципами використання окремо взятого слова, зважаючи на етимологію і зміни його семантичних властивостей, які впливають на лексикографічні показники.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Хоча до цієї проблеми зверталось багато науковців (В. Виноградов, С. Неклюдов, О. Потєбня, Л. Щєрба та багато інших), однак вона залишається недостатньо вивченою в аспекті розгляду різної категорії слів, зокрема прикметників узагальненого значення «особливий» в англійській мові. Щоправда, словникове значення цих прикметників чітко невизначене, розмите, досить широкозначне, тому важливо проаналізувати, які мовні й немовні чинники супроводжують конкретну ситуацію використання цих слів у мовленні.

Мета і завдання статті. Мета нашої роботи – встановити закономірності функціонування прикметника *super* в аспекті вияву його абстрактного значення абсолютної оцінки через характер сем внутрішньої структури слова. Завдання розвідки – виділити семи, які наповнюють значення *super* за лексикографічними джерелами, і проаналізувати їхні способи реалізації в текстах сучасної англійської літератури.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На основі попереднього аналізу ми з'ясували, що лексико-семантична група (ЛСГ) англійських прикметників зі значенням «особливий» відрізняється надзвичайно широким обсягом змісту поняття *особливого-незвичного*. Це стосується і слова *super* з його трьома поширеними формами функціонування в англійській мові: *super*, *superior*, *superb* та префікса *super-* зі значеннями *above*, *over*, *on the top (of)*, *beyond*, *besides*, *in addition to smth.*

Як прикметник *super* уперше зафіксовано в англійській мові у 1837 р. на основі вищезгаданих лексичних форм і використовується насамперед у значенні *first-rate*, *excellent*. Він розвинувся із префікса давньофранцузького слова *superfine* (1682), детермінуючи значення «найвищого ґатунку» (*highest grade of goods*). Схвальне позитивне значення його часто застосовували в англійському слензі з 1895 р., а в сучасній англійській мові воно особливо активно функціонує з 1960 р. [6].

Загалом, за даними опрацювання 8 англійських тлумачних словників, семантична структура слова *super* охоплює такі значення: 1 *very good; first-rate; excellent*: «дуже добрий, відмінний, першокласний» (7 словників із 8); 2 *very large, great, or extreme*: «більший-кращий» а) за розмірами й кількістю; б) за якістю, властивістю чи цінністю: *greater in quality or value than...* (7 словників); 3 *of an extreme or excessive degree (power)*: «надзвичайний за характеристикою, за силою; екстремальний» (5 словників); 4 *including more than a specified category*: «нетиповий, відмінний від інших»: *a super experiment* (1 словник).

Синтагматичне й епідигматичне вивчення прикметників цієї групи здійснювалося на основі 112 творів сучасної англомовної художньої літератури (пригодницької, фантастики, детективу, історичної, політичної та ін.). За попередньо отриманими результатами, слово *super* зустрічається в цих текстах у кількості 175 СВ (слововживань) серед 3368 СВ усіх 18 представників досліджуваної ЛСГ і входить до периферійного складу.

Проаналізувавши особливості актуалізації сем слова *super* у текстах, найтипівішими виявилися насамперед семи *excellent* «відмінний, дуже схвальний» і *very large* «більший-кращий». Вони реалізуються в більшості контекстуальних сполучень із значним потенціалом валентності (це різні іменники на позначення людей, явищ, предметів тощо):

*Everything you say is always just right. The clothes you wear make you look utterly fantastic. You can swim well. You're a **super dancer*** [10 (1) Ant P O, с. 66].

Автор використовує слово *super* у контексті захоплення чеснотами людини, які включають не тільки зовнішність, а й її здібності. Смісл «унікальність, екстраординарність, ідеал» виражається у визначенні *a super dancer*. Такий смісл експлікується через сему *greater in quality or value* у суміщенні з семою *excellent*.

Інший варіант форми слова *super* – це лексема *superior*, яка вживається у значенні *higher in position* з 1390 року, походить від латинського *superiorem* і запозичена англійською мовою з французької. У значенні «вищий за рангом чи достоїнством» лексему вперше засвідчено в 1485 р., а значення *of a higher nature or character* «вищий (кращий) за природою чи характером» з'явилося з 1533 року [6]. Це однокореневий синонім прикметника *super*.

Лексема *superior* описується за лексикографічними джерелами через такі поширені у сучасній англійській мові значення: 1 *better in quality than sth else; greater than sth else*: «кращий за інших»; 2 *higher in rank, importance or position*: «вищий за рангом, статусом»; 3 *(disappointing) showing by your behavior that you think you are better than others; haughty*: «зверхній»; 4 *(used in advertisements) of very good quality; better than other similar things*: «найякісніший серед інших». У текстовому оточенні це слово реалізує свій семантичний потенціал за таким прикладом:

*“They’ve been the undisputed masters of this section of the universe for so long, finding something infinitely **superior** to themselves as rather shocking”* [10 (2) HP MR, с. 1194].

Вищезазначені значення цього слова здебільшого збігаються із семами прикметника *super*, окрім семи (3) *haughty* «зверхній», яка, однак, не була для *superior* характерною від початку появи його в мові. Через сему *haughty* реалізується негативний характер оцінки *superior*. Вона розвивалася з часом і набула особливого поширення в сучасній англійській мові:

*“Is that a criticism?” His gentle laugh was infuriating, mockingly **superior**”* [10 (3), HP NG, с. 121].

*“A look given by a **superior** person to someone who has arrived wearing the wrong sort of shoes”* [10 (4), AD ML, с. 12].

Під час опису речей чи явищ із незвичайними характеристиками й, до того ж, такими, яким властива специфічна особливість «більшої сили» чи надання додаткових цінних для певного призначення властивостей, автори проаналізованих літературних творів застосовують лексеми *super* та *superb*.

За даними етимологічного словника, прикметник *superb* молодший за *super*, оскільки з'явився в мові дещо пізніше, в 1549 р., означаючи *noble, magnificent* (чудесний) від латинського *superbus* [6]. Прикметник *superb* функціонує в сучасній мові для вираження захоплення, зокрема відмінної оцінки: *superb wine; superb skill*, і йому властиве активне функціонування в розмовній мові. Нині він акцентує увагу, ймовірно, на семі *very good or valuable*, ніж *haughty*, на відміну від прикметника *superior*. Загалом, словники фіксують такі значення цього слова: 1 *Of unusually high quality; excellent*: «відмінний»; 2 *Majestic; imposing*: «чудовий, величний»; 3 *Rich; luxurious*: «розкішний». У такий спосіб через лексему *superb* передається насамперед надзвичайно схвальна позитивна оцінка. Цей прикметник реалізує свій семантичний потенціал часто у комбінації всіх трьох своїх сем, притаманних йому, і також описує характеристики різноманітних явищ, почуття людей, абстрактні поняття (всього 43 СВ), а не тільки предмети чи об'єкти:

*“He knew Ischade’s household as no other living man knew it. Likewise, he was the Stepson’s interrogator – a **superb** judge of a man’s willingness to talk and the worth of what he said”* [10 (5) AR SC, с. 89].

Як з'ясувалося, за наявних характерних позитивних сем і семантичною властивістю сполучатися з різною категорією іменників, слова *super* та *superb* ближчі між собою, ніж *superior*.

Прикметник *super* також реалізується в комплексі сем через префіксальну форму чи як частина складного слова. Ця префіксальна сема походить від латинської прислівниково-прийменникової словоформи *super* і поєднується часто з іменниками на зразок *superman*, *superwoman*, описуючи «неординарність» чи «більшу якість» стосовно сили (*strength*, *power*, *fight*), умінь, будь-якої притаманної людині характеристики, складнішу, ніж типова функціональність предметів (*supercar*), вагоміші дії (*supercontrol*), більшу силу ознаки (*superlight*) тощо.

*“He was a **superman**; no creature on the planet could match his strength, speed, endurance and general command of combat”* [10 (1) AntP O, с. 66].

*“You know about everywhere in the world, not just what countries look like, but their politics as well. You're like a **superwoman** or something”* [10 (6) HP NF, с. 559].

Такий префікс створює складне слово і компонує з ним властивості прикметника або прислівника, залежно від того, складником іменника чи прикметника він є. Основні семи префіксальної форми *super-* здебільшого збігаються з прикметником *super*, проте найпоширенішою виявилася сема «більший-кращий» а) за розмірами й кількістю: *very large*, *great*, *or extreme*; б) за якістю, властивістю чи цінністю: *of the highest quality*, *greater in quality or value*:

*“All the other colony engineers attempting to modify the weather algorithm had tried first to understand the inner workings of the alien **supercomputer** that was located in the middle of the control center”* [10 (7) CL GR, с. 162].

Узагальнюючи дані, ми виокремили семи, які реалізуються у текстовому оточенні для прикметника *super* і його спільнокоренових синонімів у порядку частоти слововживань:

(1) *powerful or great*: «могутній-величний» – для *super*, *superior*, *superb*, *super-* (75 СВ);

(2) *excellent*: «дуже схвальний-відмінний» – типова сема для всіх форм описуваного слова *super*, *superior*, *super-*, *superb* (42 СВ);

(3) *imposing*: «чудовий» та *luxurious*: «розкішний» – найбільш типові для *superb* (30 СВ);

(4) *haughty*: «зверхній» – для *super* та *superior* (28 СВ).

Отримавши узагальнений набір значень, можна припустити, що активне функціонування *super* в мові побудовано на його ключовій семантичній властивості інтенсифікувати ознаку. *Super* детермінує значення через семи вищого ступеня оцінки, акцентуючи її імпліцитне порівняння з нормою: *greater in quality*, *very large*, *including more than* і суперлативи *of the highest quality* й ін. За даними аналізу досліджуваного прикметника, ми спостерігаємо його потенційну семантичну властивість реалізовуватися в мові насамперед для схвальної абсолютної оцінки *“excellent”*. Крім того, значенням такого слова притаманна чітко виражена властивість експлікувати змінний (різний за силою) вияв їхньої інтенсивності. Порівняймо, наприклад, семи у вищевказаних лексикографічних тлумаченнях *super*: *very good* → *first-rate*, *excellent* → *of the highest quality* → *of an extreme or excessive degree*. Таке шкалювання значень демонструє не тільки очевидність позитивної оцінки, а й певну їхню ієрархічно марковану градацію як особливості семантики, яка уможливує функціонування слова, виражаючи різну за інтенсивністю ознаку *super*.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, на відміну від інших типових представників ЛСГ «особливий», прикметник *super* виділяється значним інтенсифікуючим компонентом для вираження оцінного значення. Узагальнена абсолютна оцінка, виражена цією лексемою, має й іншу своєрідність, вона, як правило, схвальна (за винятком іронічного вжитку, а також слова *superior*), у той час як прикметники *particular*, *special*, *exceptional*, *unusual* й інші представники ЛСГ – аксіологічно різнополярні, тобто функціонують у мові для вираження і позитивного, і негативного значення у сполученні з різними іменниками. До того ж всі прикметники цієї категорії переходять в адвербіальну форму для інтенсифікації іншої ознаки (у сполученні з прикметниками), на відміну від *super*,

який реалізує свій семантичний потенціал комбінуючи адвербіально-ад'єктивну форму водночас.

Типовим для прикметника *super* є функціонування його значень через суміщення кількох сем у ситуаціях мовлення. Словоформи для цієї актуалізації можуть бути різними: *super*, *superior*, *superb*, *super-*. Існування низки слів зі спільним семантичним центром дозволяє класифікувати їх як особливого виду синоніми, яким властива однокоренева форма і значна близькість значень. Вони володіють здатністю виражати виокремлену, більшу за норму, кращу чи вагомішу ознаку/об'єкт серед інших, підсилювати інші значення, гармонійно поєднуючи кілька сем в одному слові.

У перспективі варто провести аналогічні дослідження всіх прикметників, які входять до ЛСГ зі значенням «особливий», і зробити порівняльний аналіз, урахувавши їхні синтагматичні властивості й етимологію. Це дасть можливість отримати більш точну інформацію про структурно-семантичний характер і епідигматичний потенціал відношень для представників цієї категорії слів у сучасній англійській мові.

Джерела та література

1. Agnes M. Webster's New World College Dictionary / Michael Agnes. – USA : Macmillan, 1999. – 1717 p. – (Fourth Edition).
2. American Heritage Dictionary of the English Language [Electronic resource]. – Houghton Mifflin Company, 2000. – (Fourth Edition). – Access mode : <http://www.dictionary.com>.
3. Cambridge Advanced Learner's Dictionary (2nd edition). – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://dictionary.cambridge.org/>
4. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Sixth Edition. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 1427 p.
5. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary [Electronic resource]. – Merriam Webster OnLine, 2002. – Access mode : <http://www.dictionary.com>.
6. Online Etymology Dictionary based on Weekley's "An Etymological Dictionary of Modern English" [Electronic resource]. – Douglas Harper, 2001. – Access mode : <http://www.dictionary.com>.
7. Princeton University Dictionary [Electronic resource]. – Worldnet 1.6: Princeton University, 1997. – Access mode : <http://www.dictionary.com>.
8. Random House Unabridged Dictionary. – Random House, Inc., 2006.
9. Webster's New Encyclopedic Dictionary. – N. Y. : Black Dog and Leventhal Publisher's Inc., 1997. – 1639 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

10. Бібліотека сучасної англійської літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Текстова база даних. – 80 хв / 700 MB (CD). – М. : Master Media, 2003:
  - 1) Piers, Anthony. *Omnivore* – [AntP O];
  - 2) Hamilton, Peter. *Mindstar Rising* – [HP MR];
  - 3) Hamilton, Peter. *Naked God* – [HP NG];
  - 4) Adams, Douglas. *The Meaning of Liff* – [AD ML];
  - 5) Asprin, Robert. *Soul of the City* – [AR SC];
  - 6) Hamilton, Peter. *The Nano Flower* – [HP NF];
  - 7) Clarke and Lee. *The Garden of Rama* – [CL GR].

References

1. Agnes, Michael. 1999. *Webster's New World College Dictionary*. Fourth Edition. USA: Macmillan.
2. *American Heritage Dictionary of the English Language*. 2000. Fourth Edition. Houghton Mifflin Company. <http://www.dictionary.com>.
3. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. 2009. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dictionary.cambridge.org/>
4. Hornby, A. S. 2000. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Sixth Edition. Oxford: Oxford University Press.
5. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 2002. <http://www.dictionary.com>.
6. Harper, Douglas. 2001. *Online Etymology Dictionary based on Weekley's "An Etymological Dictionary of Modern English"*. <http://www.dictionary.com>.
7. *Princeton University Dictionary*. 1997. Worldnet 1.6. Princeton: Princeton University. <http://www.dictionary.com>.

8. *Random House Unabridged Dictionary*. 2006. Random House, Inc.,
9. *Webster's New Encyclopedic Dictionary*. 1997. New York: Black Dog and Leventhal Publisher's Inc.
10. The Library of English Literature. 2003. Moskva: Master Media. 80 m. / 700 MB (CD).
  - 1) *Piers, Anthony*. "Omnivore" – [AntP O];
  - 2) *Hamilton, Peter*. "Mindstar Rising" – [HP MR];
  - 3) *Hamilton, Peter*. "Naked God" – [HP NG];
  - 4) *Adams, Douglas*. "The Meaning of Liff" – [AD ML];
  - 5) *Asprin, Robert*. "Soul of the City" – [AR SC];
  - 6) *Hamilton, Peter*. "The Nano Flower" – [HP NF];
  - 7) *Clarke and Lee*. "The Garden of Rama" – [CL GR].

Баланюк Светлана. Функционирование значения «особенный» на примере английского прилагательного *super*. Проанализированы функциональные характеристики сем типичного представителя обобщающей оценки – английского прилагательного *super*. С учетом лексикографического толкования этого значения, синтагматических, а также этимологических данных для всех однокоренных синонимов рассмотрены закономерности реализации сем в актуализационных условиях текста. Семы слова были определены согласно выбранного алгоритма исследования на основании информации, представленной в словарных дефинициях. Материалом для исследования послужили тексты разных жанров современной английской литературы. Выяснено, будучи периферийным в составе лексико-семантической группы слов «особенный», *super*, как правило, выражает обобщающую положительную оценку в ситуациях восхищения и сочетается практически со всеми именами существительными. Кроме того, негативный характер оценочного значения передается отдельной семой *haughty*. Типичная особенность *super* – способность усиливать оценку, реализуясь и в адъективной, и адвербиальной формах. Все четыре словоформы этого прилагательного могут классифицироваться как особенного вида однокоренные синонимы, близких по значению. Им свойственно выражать качества «большой силы» и «дополнительной ценности» при оценке разного рода предметов, людей, ситуаций, явлений и т. д. Результаты анализа свидетельствуют о преобладающей тенденции эксплицитно выражать сему *powerful or great* в большинстве случаев функционирования слова.

Ключевые слова: семы, этимологические данные, внутренняя структура значения, актуализация сем, градация значения, однокоренные синонимы.

Balaniuk Svitlana. Functional Peculiarities of the English Meaning «Particular» Based on the Adjective *Super*. The article touches upon semes functional characteristics of an English adjective *super*. The word is a typical representative of the lexico-semantic group denoting generalized value *particular*. Etymological, lexicological, and syntagmatic data were taken into consideration to study principles of semes actualization for the adjective. According to a specific investigational algorithm, the semes were primarily designated when analyzing the definitions given in the articles of modern English dictionaries. Having systemized the meanings, the author investigates the ways of semes realization in typical text collocations of modern English literature. It was revealed that, being a periphery member of the lexico-semantic group, *super*, as a rule, depicts generalized evaluation in situations of admiration. One of the most common peculiarities of the word is its function of intensification for any characteristic/object in a form of adjective or adverb. It is covalent actually with all types of nouns in the situations where evaluation is intended or possible. The 4 lexemes of the adjective *super* can be classified as cognate synonyms of a special kind with close meanings. They possess a particular ability to express more powerful qualities or additional values while estimating different types of objects, people, situations, phenomena, etc., including negative characteristics usually actualized by a separate seme *haughty*. The results of the research prove the prevailing tendency to explicate the seme *powerful or great* in the majority of usage cases.

Key words: semes, etymological data, inner-structural meaning, semes actualization, graduation of the meaning, cognate synonyms.